

Søren Franks tale ved Bibliotekshaven Live

Taler

Søren Frank
Professor i nordisk litteratur

Dato

11. september 2025

Sted

Bibliotekshaven, København K

Omstændigheder

Arrangementet blev afviklet af Det Kgl. Bibliotek i samarbejde med Københavns Universitetsbibliotek.

1 Kære sensommergæster i Bibliotekshaven

Fællesskaber er noget, vi skaber sammen. Ofte frivilligt. Men nogle gange er fællesskaberne betinget af landskaberne – og havskaberne – der omgiver os. Vi har ikke nødvendigvis selv valgt dem til. Sådan et fællesskab står vi i netop nu. Her i Bibliotekshaven, hvor Tøjhushavnen lå indtil 1863-64, står vi i dag med fødderne plantet på våd kulturarv. Som vi kan læse i islændingesagaerne er vi i hele Norden betingede af havet. De nordiske have har skabt og skaber fortsat vores fælleshed. Danmark er en lavtliggende ø-nation, omgivet af over 8.000 kilometer kystlinje. Vi har ikke valgt havet. Men havet danner rammen om vores fællesskaber.

Og det vil fortsat gøre det. For hvis evolutionsteorien har lært os, at vi alle stammer fra havet, så peger klimaforandringerne på, at havet også bliver vores forventede fælles skæbne.

Den danske forfatter Peder Frederik Jensen beskriver i sin roman Rans vilje Danmark som “en Mariekiks i et glas vand” – ”et land der ret beset er en sandbanke på lidt småskærver mellem Vesterhavet, Nordsøen, Skagerrak og den lumske Østersø, klemmt inde mellem det nordiske grundfjeld og det europæiske kontinent”. En skrøbelig beliggenhed – og en fælles betingelse. Stormfloder og havvandsstigninger gør det klart, ikke mindst her i Danmark, at vores fællesskaber og bofællesskaber i fremtiden også må være funderet på oceaniske præmisser.

Men klimaforandringer er ikke kun noget, vi pludselig er vågnet op til i de seneste årtier. Vores planet har i 4,5 milliarder år gennemlevet epokale skift,

voldsomme omvæltninger og gradvise forandringer. En anden Jensen, Johannes
30 V. Jensen, fortæller i sit storværk Den lange Rejse den nordiske menneskeheds
historie som en evolutionær fortælling i dyb tid, helt tilbage for omkring tre
mio. år siden, da vi var hominider. I romanen Bræen fra 1908 skildrer Jensen et
stort tøbrud. Isen smelter. Landskaber forandres, og med dem menneskets liv:
”Bræen var i brat Tilbagegang. [...] Det var ikke til at undres over, for Vejret som
35 det var bleven kunde smelte Bjerge. Det susede ned med Tordenskyll og varm
Regn næsten uafbrudt. Hele Foraaret drog druknende Byger over Jorden, og
derimellem brød Solen frem, saa smilende stærk, saa haabefuld”. Johannes V.
Jensen minder os om, at klima og vand, foranderlighed og overlevelse længe har
formet både planeten og menneskets forestillingsverden. Med sin insisteren på
40 at se langt ind i dyb tid viser Jensen os, at de fortidige epoker ikke er døde, ja
faktisk viser Den lange Rejse os, at disse epoker ikke engang er fortidige.

Ikke kun i dansk litteratur finder vi vidnesbyrd om menneskets særlige forhold
til havet. I begyndelsen af den amerikanske forfatter Herman Melvilles Moby-
45 Dick fra 1851 beretter fortælleren Ismael om, hvordan han, hver gang
melankolien melder sig, må til søs: ”Hver gang jeg mærker en tristhed brede sig
om munden; hver gang der er en fugtig, grå november i min sjæl; [...] ja, så
mener jeg, det er på høje tid at komme til søs, så hurtigt jeg kan”. Havet er
Ismaels kur, hans redning. Og så følger en af verdenslitteraturens smukkeste
50 beskrivelser af havets tiltrækningskraft: ”Udsendt som tavse vagter omkring hele
byen står tusinder på tusinder af dødelige mænd, fastlåste i oceaniske
drømmerier. [...] Men se! Her kommer endnu flere – skarer af folk, som vandrer
lige mod vandet, som om de har kurs mod et styrt. Mærkeligt! Intet kan
tilfredsstille dem, undtagen landets yderste grænse; [...] De må så tæt på vandet
55 som det overhovedet er muligt – uden at falde i”. Melville forstod den
magnetiske kraft, som havet udøver på os alle. Det kalder på os. Ikke kun som et
ydre landskab, men som noget, vi bærer i os – helt ind i kroppens molekyler og
atomer. Vi stammer fra havet. Og det fællesskab, vi har med hinanden og med
planetten, går gennem det oceaniske.

60

Men havet er som sagt ikke kun oprindelsen til alt liv; havet er også trussel; havet
er også vores fremtidige skæbne. Den stormflod, som Peder Frederik Jensen
65 skriver om med 150 års afstand, skildrede Holger Drachmann på nærmeste hold
i tre avisreportager med titlen ”Efter Orkanen”. Han rejste til Lolland og Falster

få dage efter stormfloden i 1872, og det syn, der mødte den unge Drachmann, var hjerteskræende, forvirrende, traumatisk. Drukne landsbyer. Knuste fællesskaber. Men han så også mennesker i færd med at bygge noget nyt. Diger. Værn. Beskyttelse.

Da Drachmann den 25. november 1872 rejser tilbage mod København, kommer han dog med en advarsel: ”nu var den store Bølge gaaet tilbage igjen ligesom en Armee, der trækker bort fra det hærgede Land. Men en Besætning havde den ladet blive tilbage, og der skulde Aars vedholdende Kamp, seig, senestærk Energi til at drive Fjenden fuldstændig ud – hvis han i det Hele taget kunde drives ud”. På den ene side hylder Drachmann de mennesker, der assisterer i opbygningen af forsvarsværker, der kan holde havet ude. På den anden side udtrykker han også en dybfølt skepsis i forhold til, om dette foretagende overhovedet er muligt på langt sigt, altså at holde havet ude.

Og det bringer mig frem til afslutningen. Vi danskere vil gerne forestille os, at vi bor i et land, der er et højland med himmelbjerge, men i virkeligheden er Danmark kun en småkrøllet sandbanke – en sandbanke, som vi har været vant til at kunne kontrollere og omforme efter behov – et land, hvor vi vil bruge milliarder på at holde havet ude og stadig drages mod det hver sommer, fordi vi ikke kan lade være.

Så hvordan skal vi i fremtiden forholde os til det hav, der omgiver os – og er i os?

Jeg vil slutte med tre spørgsmål, som jeg tror bliver afgørende for vores fællesskaber i det 21. og 22. århundrede: 1) Skal vi, som dengang, kæmpe med alt, hvad vi har, for at holde havet ude, altså kæmpe imod havet? 2) Skal vi i stedet basere vores fællesskaber på at leve med havet, altså acceptere at invitere havet indenfor i perioder? 3) Eller skal vi ligefrem, på langt sigt, acceptere, at vi må trække os tilbage fra kysterne, som de ligger i dag, men som de sandsynligvis ikke ligger om 100 og 200 år – og bygge nye fællesskaber længere inde i landet?

Jeg har ikke svarene. Men jeg er overbevist om, at de tre spørgsmål, jeg her har formuleret, er vigtige for fremtidens fællesskaber. Tusind tak for jeres opmærksomhed!

Kilde

Manuskript tilsendt af taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler.

Kildetype
Digitalt manuskript

Tags
Beretningstale

110

URI
<https://www.dansketaler.dk/tale/soren-franks-tale-ved-bibliotekshaven-live-2025>

115

120

125

130

135

140